

4.3. Подолання сепаратистських тенденцій як загрози євроатлантичному вектору України

Послідовна реалізація євроатлантичного курсу потребує консолідації українського суспільства задля захисту життєво важливих національних інтересів, протидії сепаратистським проявам і тенденціям.

Сепаратизм означає будь-яке прагнення до відокремлення від держави частини її території та населення на основі культурно-цивілізаційної, національної, расової, релігійної, племінної, гендерної особливості [50].

4.3. Подолання сепаратистських тенденцій як загрози євроатлантичному вектору України

Неупереджений аналіз феномена сепаратизму в Україні після здобуття незалежності дає підстави стверджувати, що внутрішній потенціал цього явища раніше не дозволяв говорити про нього як серйозну загрозу національній безпеці країни. Деякі демонстративні прояви сепаратизму інколи використовувалися регіональними елітами для шантажу центральної влади з метою бюрократичного торгу за повноваження і фінансування, проте всерйоз ідеї відокремлення впливовими політичними силами не розглядалися і не були поширені у суспільстві.

По суті, єдина велика етнонаціональна і релігійна спільнота «інших», яка потенційно могла б прагнути до створення власної держави — *кримські татари*, нині проживає переважно на території тимчасово окупованого Росією Криму. До цього слід додати, що в результаті систематичних репресій і придушення національного життя як царською Росією, так і СРСР (депортація 1944 р. є лише одним із найбільш показових епізодів) кримські татари в цілому вороже налаштовані до російської влади і лояльно — до України. Під час анексії Криму вони намагалися протидіяти окупантам і колаборантам (зіткнення під Верховною Радою Автономної Республіки Крим). Після анексії Криму Меджліс кримськотатарського народу та низка релігійних об'єднань були заборонені російськими окупантами як «екстремістські» організації. За цих умов будь-які розмови про кримськотатарський сепаратизм видаються недоцільними, адже репутація цього етносу як проукраїнського цілком відповідає дійсності.

Водночас анексія Криму, війна на Донбасі та підозріла активність деяких політичних сил у східних, південних і західних областях унаочнюють реальність загрози суверенітету і територіальній цілісності України. Проте справжнє ім'я цієї загрози — *іредентизм*. Цей термін міжнародних відносин (від італ. «irredentismo» — незвільнений, такий, що перебуває під іноземним пануванням) означає політику, спрямовану на об'єднання нації в межах єдиної держави та повернення раніше втрачених етнічних територій. Автори Юридичної енциклопедії розглядають іредентизм як один з різновидів сепаратизму [51], оскільки в обох випадках йдеться про дезінтеграцію території держави, і дане тлумачення слід визнати до певної міри правильним, проте слід чітко розуміти: *якщо сепаратизм завжди має внутрішню природу, то іредентизм — зовнішню*. Якщо «об'єднання нації в межах єдиної держави» уподібнює іредентизм сепаратизму, то «повернення споконвічних (раніше втрачених) територій» має значно більше спільного з імперіалізмом, ніж з прагненням національної єдності. Адже передусім йдеться не стільки про прикордонні території компактного проживання етнічної меншини, скільки про обмежені лише уявою претензії на «відновлення історичної справедливості».

Переважає більшість території і населення України впродовж кількох століть перебували у складі Російської імперії та Радянського Союзу,

а деякі західні регіони були провінціями Польщі, Чехословаччини, Угорщини та Румунії. За даними перепису 2001 р., в Україні проживали 8 334 000 етнічних росіян, причому вони були більшістю в АР Крим – 58% (м. Севастополь 72%), а їх частка в структурі населення становила близько 39% у Луганській області, 38% у Донецькій, 25% – Харківській і Запорізькій, 21% – в Одеській області. В свою чергу, 12% жителів Закарпатської області (151 тис.) були угорцями за етнічним походженням, причому становили більшість (73%) населення Берегівського району і половину (48%) – Виноградівського. Румуни в Україні проживали на Буковині (115 тис. осіб) та Північній Мармарощині (32 тис.), становили абсолютну більшість (92%) в Герцаївському районі Чернівецької області, майже половину (45%) – Глибоцькому районі та понад третину (37%) – Сторожинецькому [52].

Попри те, що адміністративні межі зразка 1991 р. були формально визнані міжнародними кордонами України, деякі впливові політичні сили у сусідніх державах не прийняли їх, і нині відверто проводять політику ревізйонізму. Передусім йдеться про Російську Федерацію та Угорщину, де ідеї територіальної експансії стали мейнстрімом серед правлячих еліт. Також існує потенційна загроза іредентизму з боку Польщі та Румунії.

Після етнічних чисток часів Другої світової війни та масштабної депортації польського населення з УРСР та українського – з ПНР на території України не залишилося місць компактного проживання польської меншини. Польський істеблшмент у цілому змирився зі своїми східними кордонами (за винятком правих радикалів і «кресових» організацій) та сприймає Україну як свій оборонний редут перед російською загрозою. Сучасна Польща претендує «лише» на право визначати параметри історичної політики України та виступати захисником нечисленної польської діаспори, шантажуючи перспективами членства в ЄС. Зокрема, міністр закордонних справ Польщі (в 2015-2018 рр.) Вітольд Вашиковський у одному з інтерв'ю майже дослівно повторив слова Ярослава Качинського, що його країна накладе вето на потенційний вступ України до Європейського Союзу, якщо не будуть вирішені історичні питання і проблеми прав меншин: «Наше послання дуже чітке: з Бандерою до Європи не увійдете. Ми говоримо про це голосно і тихо. Ми не повторюватимемо помилок 90-х років, коли були певні проблеми у відносинах з Німеччиною і Литвою. Я маю на увазі статус польської меншини в цих країнах. Вже маючи такий досвід, ми будемо твердо вимагати від України, щоб всі справи були залагоджені до того, як Київ стоятиме біля воріт Європи з проханням про членство. Ми будемо так само твердо відстоювати свої позиції, як Греція у питаннях назви Македонії» [53].

Пам'ять про національну катастрофу при спробі реалізації геополітичного проекту «Великої Румунії» з кордонами по Дністру часів Другої світо-

4.3. Подолання сепаратистських тенденцій як загрози євроатлантичному вектору України

вої війни та страх перед Росією визначають політику Бухареста з «українського» питання. На даному етапі Румунія обмежується всебічним сприянням розвитку мови та культури румунської меншості, яка компактно проживає біля кордону, а також масштабною «роздачею паспортів». Відкриваються нові школи з обов'язковим вивченням румунської мови, переважна більшість храмів належать до Румунської православної церкви з румунською мовою богослужінь, функціонують численні громадські організації, що мають за мету підтримання румунської ідентичності та запобігання українській асиміляції. Інколи українським спецслужбам доводиться протидіяти підпільній агітації за «відновлення історичної справедливості» (на зразок обшуків СБУ румунського культурологічного центру «Еудоксіу Гурмузакі» у Чернівцях та у книгарні «Міхай Емінеску» в червні 2018 р. із вилученням літератури, в якій містилися заклики до «повернення» території Північної Буковини, Північної та Південної Бессарабії до складу румунської держави). Проте попри деяку напругу в українсько-румунських відносинах Бухарест в цілому поки що уникав провокативних кроків і намагався вирішувати спірні питання (зокрема, дискусію про норми українського закону «Про освіту») шляхом дипломатичних переговорів, без погроз і публічних скандалів.

Значно складніші взаємини Києва та Будапешта. Значна частина угорських політиків досі мріє про відновлення кордонів Угорського королівства, які існували до поразки Австро-Угорщини в Першій світовій війні та підписання Тріанонського мирного договору, тобто претендують на прикордонні території Австрії, половину Словаччини, українське Закарпаття, значну частину Румунії, а також землі Сербії, Хорватії та Словенії. У 2011 р., використовуючи своє головування в ЄС, угорці розгорнули в Брюсселі величезний килим з картою Великої Угорщини в кордонах 1848 р., що викликало серйозний дипломатичний скандал [54].

Захист закордонних угорців завжди розглядався як одна з фундаментальних цілей зовнішньої політики офіційного Будапешта, а після приходу до влади партії Фідес на чолі з Віктором Орбаном створення угорських національних автономій за межами сучасної Угорщини стало основною метою його уряду. В резонансній промові, виголошеній у травні 2014 р. в угорському парламенті, В. Орбан прямо заявив: «Угорське питання не було вирішене з часів Другої світової війни... Угорці, які проживають в Карпатському регіоні, мають право на подвійне громадянство, права громади, а також право на автономію. Цю позицію ми будемо представляти на міжнародній арені» [55]. Цей порядок денний постійно підтверджують й інші угорські високопосадовці. Зокрема, на форумі угорських депутатів від країн Карпатського басейну 24 березня 2017 р. у Будапешті спікер парламенту Угорщини Ласло Кьовер, міністр закордонних справ Петер Сіярто, держсекретар з питань національної політики Арпад Янош Поташ та інші

провідні політики чітко й однозначно підтвердили свою всебічну підтримку створення угорських автономій [56].

Ідейним підґрунтям цієї стратегії «автономізації» стала концепція нерозривної єдності угорського народу, збереження його культурної самобутності та національної ідентичності, емоційно забарвлене прагнення відновити «Велику Угорщину» не лише в духовному, а й політико-територіальному сенсі. Усвідомлюючи неможливість ревізії існуючих державних кордонів без катастрофічного зламу системи міжнародних відносин, Будапешт почав активно обстоювати право угорської меншини на подвійне громадянство, навчання рідною мовою та офіційний статус угорської мови в місцях компактного проживання, урядове і парламентське представництво, маючи за кінцеву мету добитися територіальної автономії та повного самоврядування закордонних угорських спільнот. Де-факто йшлося про стратегію формування замкнених угорських анклавів, пов'язаних з Угорщиною значно тіснішими зв'язками, ніж із країною проживання. Очікувалося, що створення низки взаємопов'язаних автономій під патронатом Будапешта мало б забезпечити Угорщині статус регіонального лідера і підвищити її вплив у ЄС.

Цілком природно, що ця політика наразилася на запеклий опір держав-сусідів. Наприклад, у 2009 р. влада Словаччини не пропустила через кордон угорського президента Ласло Шойома, коли він збирався відвідати м. Комарно, щоб відкрити пам'ятник першому угорському королю – святому Іштвану, а у відповідь на закон про спрощене отримання угорського громадянства в липні 2010 р. заборонила подвійне громадянство та встановила штраф у 3000 євро за порушення [57]. Значно емоційніше відреагував прем'єр-міністр Румунії Михайл Тудосе на угоду трьох партій, які представляють інтереси угорської меншини (Демократичний союз угорців Румунії, Угорська громадянська партія та Угорська народна партія Трансільванії) з метою досягти культурної та політико-територіальної автономії: «Якщо прапор секеїв (угорський субетнос Румунії) буде майоріти на державних установах, то всі відповідальні за це виситимуть поруч. Про автономію секеїв не може бути й мови» [58].

Щоб змусити своїх сусідів по ЄС прийняти власні правила гри, за ініціативою угорської меншини в Румунії офіційний Будапешт ініціював кампанію з розробки й ухвалення *Minority Safe Pack* – пакета юридичних гарантій забезпечення прав національних меншин у країнах Європейського Союзу, що має бути затверджений Єврокомісією.

Щодо України угорський уряд діє за власною стандартною схемою. Передусім йдеться про реалізацію комплексної державної програми розвитку культури й освіти угорців Закарпаття: відкриття дитячих садочків, створення шкіл (класів) та інститутів (факультетів), організацію різноманітних культурно-просвітницьких товариств і неурядових громадських спі-

4.3. Подолання сепаратистських тенденцій як загрози євроатлантичному вектору України

лок, а також щедре фінансування угорськомовних ЗМІ. Впроваджено різноманітні програми матеріальної допомоги для різних категорій українських угорців – від школярів (близько 1000 грн щороку) до місцевих селян і підприємців, функціонують безкоштовні курси вивчення угорської мови та підвищення професійної кваліфікації. Створено контрольовану й координовану з Будапешта централізовану мережу громадсько-політичних організацій (найбільш відомі – Товариство угорської культури Закарпаття та Демократичний союз угорців України), які просувають своїх кандидатів на виборах – від місцевих рад до національного парламенту.

Відбувається масштабна «роздача паспортів», яка інколи супроводжується дипломатичними скандалами. Зокрема, 19 вересня 2018 р. в українських мас-медіа було опубліковане відео, на якому громадяни України (в тому числі місцеві депутати і державні чиновники) в консульстві Угорщини в м. Берегово Закарпатської області вголос зачитували присягу на вірність Угорщині: «Клянуся, що вважаю Угорщину своєю Батьківщиною. Буду вірним громадянином, буду захищати і служити Угорщині. Хай допоможе мені Бог». Причому процес отримання паспорта супроводжувався інструкціями співробітника консульства не повідомляти про отримання паспорта українській владі [59].

Міністр закордонних справ Угорщини Петер Сіярто звинуватив Україну в «спробі залякати закарпатських угорців», назвав подвійне громадянство «повсякденною практикою в ЄС», розцінив обнародування відео як «недружній крок» та пригрозив «ще більше уповільнити інтеграцію України в ЄС» [60]. Після цього були вислані угорський консул з України та український з Угорщини. За даними різних українських джерел, на 2018 рік понад 100 тис. громадян України на Закарпатті отримали другий угорський паспорт.

Утім упродовж останнього десятиліття перманентний дипломатичний скандал став буденною реальністю для українсько-угорських відносин. Його віхами були відновлення пам'ятника на Верецькому перевалі і встановлення угорських імперських символів (птаха Турул), призначення угорського міністра у справах Закарпаття (до компетенції якого було віднесено частину суверенної території України) і «неофіційні» візити угорських чиновників до Берегівського та Виноградівського районів (як це робив колишній мер Москви Ю. Лужков у Криму) всупереч протестам українського МЗС.

Переважна більшість цих конфліктів супроводжувалися погрозами угорських можновладців поставити під сумнів європейські та євроатлантичні перспективи України. Проте за гучним відлунням і політичними наслідками прийняття в 2017 р. нового українського закону про освіту стало безпрецедентним явищем у двосторонніх відносинах. Адже у відповідь Угорщина ініціювала перегляд Угоди про асоціацію та заявила про блокування подальшо-

го зближення України й Європейського Союзу, а також заблокувала засідання комісії Україна-НАТО на рівні міністрів та президентів.

Упродовж 2019 р. офіційний Будапешт через підконтрольних політиків та громадські організації намагався створити так званий Притисянський виборчий округ на території чотирьох районів українського Закарпаття вздовж річки Тиса, де компактно проживає угорська меншина. За розрахунками ініціаторів поява юридично затверженого окремого виборчого округу мала створити прецедент офіційного визнання власної території етнічних угорців українського Закарпаття та стати початковим етапом організації територіально-адміністративної угорської національної автономії. У березні народний депутат України та голова Товариства угорської культури Закарпаття Василь Брензович подав судовий позов проти Центральної виборчої комісії України за відмову в створенні Притисянського виборчого округу, причому, очікуючи на відмову, офіційний Будапешт почав діяти вже на рівні місцевих рад Закарпаття.

Слід зазначити, що цей проект користується повною підтримкою не лише влади, але й опозиції, адже лідер другої за популярністю парламентської партії «Йоббік» Томаш Шнайдер під час «приватного» візиту до Берегівського району прямо заявив, що угорська автономія дозволить «вирішувати найважливіші питання на місцях, не очікуючи, коли надійде рішення з Києва», та допоможе «залишити кошти на місцях» [61].

Підсумовуючи український вектор угорської зовнішньої політики, можна зазначити, що Будапешт (як і Варшава) намагається задорого продати Києву квитки до Європи, хоча їх ще навіть не надрукували в Парижі та Берліні, використовуючи при цьому дипломатичний скандал як своєрідну форму ведення переговорів. У цій політиці не варто очікувати серйозних змін, оскільки вона ґрунтується на широкому консенсусі переважної більшості угорського суспільства. Тож комплексній стратегії автономізації України слід протиставити чітку і послідовну програму захисту національних інтересів, розроблену з урахуванням словацького і румунського досвіду.

На демонстративну зневагу слід адекватно відповідати, треба бути готовими до жорстких рішень і реальних дій. Водночас діалог з усіх чутливих тем двосторонніх відносин має значні шанси на успіх, адже українсько-угорський конфлікт насправді не зачіпає життєво важливих інтересів обох країн та значною мірою штучно гіперболізований медійно та підігрітий емоційно.

Що ж до перспектив членства України в ЄС, то вони значно більшою мірою залежать від *рівня економічного розвитку та ефективності державних інститутів, ніж проблем сепаратизму*. Коли держави-члени ЄС побачать в особі України перспективний ринок та гідного бізнес-партнера, а не бідного реципієнта допомоги і розсадник корупції, то характер взаємин суттєво зміниться.

Не можна оминати і того факту, що Москва брала активну участь в українсько-угорському протистоянні (інформаційні диверсії, спецоперації). Чого варта лише організація російськими спецслужбами встановлення великих агітаційних стел у Берегівському і Виноградівському районах з надписами «Вас вітають угорці» та «Земля угорської мови», а також їх подальшого інсценізованого знищення [62], підпал угорського товариства в Ужгороді [63], кампанії плондрування місцевих пам'ятників та поширення численних фейкових новин. Щоб уникнути російських провокацій, слід спробувати налагодити діалог з Будапештом на найвищому рівні та активніше залучати до арбітражу українсько-угорського конфлікту офіційні європейські інституції.

Ще один приклад інспірованого зовні сепаратизму на Закарпатті – так зване «*русинське питання*». Сам термін «русин» – це самоназва населення давньої Русі. Починаючи з кінця XI і аж до початку XX ст. (у «Повісті временних літ», літописах руських князівств, документах Великого Князівства Литовського, Речі Посполитої, Угорського королівства, на картах Європи) слова «русин», «русини», «рутени» широко застосовувались для позначення автохтонного слов'янського населення України. В історичному процесі формування української нації відбулося поступове злиття різних регіональних етнокультурних груп (у тому числі гуцулів, бойків, лемків) у межах єдиної спільноти, причому українське націєтворення супроводжувалося активною боротьбою з русифікацією, полонізацією і мадяризацією. Зокрема, на території Західної України в середині XIX – на початку XX ст. розкол місцевого національного руху на «русифілів» та «українофілів» і млява підтримка останніх австрійським урядом призвели до появи пропагандистської тези російських імперців про українську націю як вигадку австрійського генштабу.

Нині русинами називають групу східнослов'янського населення, яке компактно проживає в українському Закарпатті (близько 10 тис. осіб, за даними перепису 2001 р.), сербській Воєводині (15,6 тис. осіб, за переписом 2002 р.), східній Словаччині (Пряшівська Русь – понад 24 тис. осіб, за переписом 2001 р.), північно-східній Угорщині (2 тис. осіб, за переписом 2002 р.), північно-західній Румунії (понад 50 тис. українців та русинів). Існує також значна русинська діаспора у США та Канаді.

В академічному середовищі досі триває дискусія щодо того, чи вважати русинів окремим народом, чи етнокультурною групою українців. Так само одні русини і русинські організації визнають себе українцями, інші – самостійним етносом. Слід наголосити, що переважна більшість українських русин ідентифікують себе як українців, у той час як закордонні русини стверджують свій автономний статус. В результаті зовнішніх впливів більш потужних сусідів існують чотири варіанти літературної русинської мови (лемківський у Польщі, пряшівський у Словаччині, ужгородський в

Україні та воєводинській у Сербії) і десятки діалектів, які відрізняються один від одного. Кодифікований у 1995 р. у Словаччині стандарт русинської мови має понад 80% спільних з українською слів.

У русинському середовищі відбувається активна асиміляція. Наприклад, якщо у 1930 р. у Румунії проживали 512 тис. українців та русин, то в 2011 р. — лише 51 тис. За переписом населення 2001 р. у Словаччині з 55 тис. осіб, які зазначили русинську мову як рідну, лише 24 тис. ідентифікували себе як русини.

Зазвичай виокремлюють чотири основні вектори русинського політичного руху. 1) *Прокраїнський*, представники якого визнають себе невід'ємною частиною української нації і, відстоюючи необхідність збереження русинської культури і традицій, розглядають слово «русин» як давню самоназву українців.

2) *Прословацький* — прихильники якого заявляють про народ русинів як особливий східнослов'янський етнос з власною історією, мовою та культурою, орієнтуються на політичну традицію Підкарпатської Русі у складі Чехословаччини (1920-1945 рр.) та активно співробітничать зі словацькими організаціями та державними структурами.

3) *Проросійський* — апологети якого наголошують на належності до «єдиного руського народу від Карпат до Камчатки» і, продовжуючи традицію «русофілів», орієнтовані на Москву.

4) *Проугорський* — ідеологи якого пропагують концепцію появи русинів як результату слов'янізації угорців.

Уряди Словаччини, Чехії, Угорщини, Польщі, Молдови, Румунії, Сербії, Хорватії визнають русинів як окрему етнічну меншину, останніми роками до цієї позиції приєдналася Російська Федерація. Основними причинами такого підходу стало бажання запобігти українській самоідентифікації русинів, щоб унеможливити політику «збирання земель» Україною та, у випадку Росії та Угорщини, бажання отримати політичні дивіденди й території в разі фрагментації Української держави. Наприклад, «Культурний союз русинів» у Румунії створено за активної підтримки офіційного Будапешта і місцевої угорської спільноти, тоді як «Союзом підкарпатських русинів» опікується посольство Російської Федерації, а деякі «русинські» організації (наприклад, «Матица русинов») взагалі створено і зареєстровано в Москві. Саме Росія й Угорщина щедро фінансують масштабну пропагандистську брехню в ЗМІ про «політичні репресії» та «геноцид русинів на Україні», створюють «неурядові» організації, які вимагають визнання місцевих етнокультурних груп (русинів, гуцулів та ін.) окремими націями, які жодного стосунку не мають до українців.

Питання, до якої міри сепаратистські тенденції загрожують євроатлантичній інтеграції України, залишається відкритим. З одного боку, євроатлантична інтеграція є потужним стримуючим чинником деструктивних

4.3. Подолання сепаратистських тенденцій як загрози євроатлантичному вектору України

процесів – етнополітичних конфліктів, міжетнічної напруженості та сепаратизму. При цьому простежується чітка кореляція участі ЄС у протидії сепаратизму залежно від географії конфлікту. Виникнення сепаратистських тенденцій у центрі європейських інтеграційних процесів чи на периферії континенту вирішально впливає на ступінь зацікавленості ЄС у протидії їм. Безпосередня близькість Кіпру, балканських країн до політичних, економічних центрів ЄС зумовила активну участь Брюсселя у врегулюванні сепаратистських конфліктів на їх теренах [64], що не стосується периферійних конфліктів, зокрема в Абхазії, Південній Осетії та Придністров'ї, де ЄС бере досить мляву участь у мирному врегулюванні.

Крім того, в межах ЄС достатньо етнополітично нестабільних регіонів, вимоги яких можна означити як прояви сепаратизму. Референдуми щодо проголошення незалежності – негативний у Шотландії (2014 р.) та позитивний у Каталонії (2017 р.) вказують на те, що дезінтеграційні тенденції (прояви сепаратизму) та поглиблення європейської інтеграції є паралельними процесами, а тому стали досить типовим феноменом для європейського простору.

Євроінтеграція накладає суттєві обмеження на вихід європейських регіонів зі складу держав-членів ЄС. У 2014 р. на референдумі щодо незалежності Шотландії населення регіону проголосувало проти виходу зі складу Великої Британії. Великою мірою цей вибір був продиктований небажанням втрати членства в ЄС, перевагами якого Шотландія користувалася у складі Сполученого Королівства: Єврокомісія повідомила регіональний уряд Шотландії про необхідність подавати заявку та проходити процедуру здобуття членства в ЄС від самого початку у випадку відокремлення від Великої Британії. Однак після того, як Велика Британія прийняла на референдумі 2016 р. рішення про вихід з ЄС (Brexit), Шотландія зажадала від Лондона напрацювання формату збереження регіону в складі ЄС [65, с. 188].

У випадку сепаратизму Каталонії збереження членства в ЄС також стало стримуючим, інтеграційним фактором. Зважаючи на те, що Іспанія визнала референдум щодо незалежності Каталонії незаконним, вступ Каталонії до ЄС був би заблокований, навіть у випадку успішного виходу зі складу Іспанії. Оскільки процедура вступу нового члена до Європейського Союзу передбачає надання згоди всіх країн-членів ЄС, то Іспанія наперед пообіцяла накласти вето на заявку Каталонії. Головні причини невдалої сепаратизму Каталонії вбачають у відсутності міжнародної підтримки Каталонії та у політиці ЄС, яка полягає у стримуванні сепаратистських тенденцій всередині країн-членів шляхом позбавлення преференцій членства регіонів, що мають намір вийти зі складу держав ЄС [66].

Однак перспектива членства в ЄС не завжди успішно стримує прояви сепаратизму та сепаратизму, прикладом чого є острів Кіпр, вже близько 45 років

поділений між турецькою та грецькою етнічними спільнотами. У 2004 р. ООН розробила план об'єднання острова, який отримав назву «план Аннана», за ім'ям Генерального секретаря ООН. Документ передбачав створення Об'єднаної Кіпрської Республіки, яка отримувала запрошення для членства в ЄС. Але євроінтеграція не стала чинником об'єднання Кіпру, позаяк населення грецької частини острова не підтримало план через неврахування низки вимог щодо турецької військової присутності та процедури переселення біженців. Показово, що натомість 65% населення невизнаної ТРПК проголосували за план Аннана, тобто за перспективу євроінтеграції у складі об'єднаної держави, процедуру якої на той час проходила Республіка Кіпр. У 2004 р. Кіпр став членом Європейського Союзу, проте де-факто до ЄС приєдналася лише Республіка Кіпр, тобто південна грецька частина острова.

Наразі заморожений конфлікт гальмує економічний розвиток Кіпру, а об'єднання острова призвело б до інтеграції північної частини Кіпру до ЄС, що позитивно позначилося б на соціально-економічних показниках і стандартах життя. В українському політичному дискурсі дедалі популярнішим стає проведення паралелей між Північним Кіпром та самопроголошеними утвореннями на Донбасі [67]. Зокрема, стверджується, що Турецька Республіка Північного Кіпру, прагнучи до глибшої інтеграції з Туреччиною, перебуває тепер у ситуації, коли її добробут повністю залежить від рішень Анкари. Цим же шляхом йдуть псевдореспубліки Донбасу, економіка яких фактично повністю залежить від Російської Федерації. Тим часом Республіка Кіпр, незважаючи на те, що 37 % території острова окуповані Туреччиною, змогла інтегруватися до європейського співтовариства та знайти свою нішу в регіональних та геополітичних відносинах.

Порівняння України з Кіпром на шляху до євроінтеграції актуальне з багатьох причин. *По-перше*, ЄС брав активну участь у врегулюванні кіпрського конфлікту, тиснучи на Туреччину, яка визнає і підтримує ТРПК. *По-друге*, незважаючи на провал врегулювання та возз'єднання острова, Кіпр став членом ЄС, і сталося це порівняно недавно, 2004 р. Україна наразі, як і Кіпр, належить до дезінтегрованих держав – внаслідок агресії Російської Федерації та гібридної війни втратила контроль над Автономною Республікою Крим та частиною Донецької та Луганської областей, які сепаратизувалися в самопроголошені утворення ДНР та ЛНР, визнані Україною як терористичні організації.

Вирішальну роль у підживленні сепаратизму в Україні відіграє *зовнішній чинник*, позаяк раніше прояви сепаратизму були латентними і не становили загрози для етнополітичної безпеки й територіальної цілісності держави. Прояви квазісепаратизму не передбачали реального відокремлення, дезінтеграції держави, а слугували скоріше механізмами тиску на центральну владу для досягнення певних цілей – політичних, економічних, етнополі-

4.3. Подолання сепаратистських тенденцій як загрози євроатлантичному вектору України

тичних [68]. Інспірований ззовні сепаратизм не має нічого спільного із самовизначенням етноспільноти і був застосований Російською Федерацією виключно як політична технологія дезінтеграції України.

Процес розпаду поліетнічної держави юридично завжди обґрунтовується правом народу (нації) на самовизначення, процедура реалізації якого не передбачена ні міжнародним правом, ні національним правом абсолютної більшості незалежних держав. У доктрині міжнародного права домінує ідея примату принципу територіальної цілісності над принципом самовизначення народів, хоча всі принципи міжнародного права мають однакову юридичну силу. Це залишає відкритим питання щодо можливості одночасної реалізації цих принципів у межах однієї держави, хоча юристи і політологи виокремлюють такі умови реалізації права народів (націй) на самовизначення та вихід зі складу держави: 1) порушення прав етноспільноти, дискримінація, асиміляція, відсутність можливостей для збереження етнічної самобутності, розвитку культури, мови; 2) етнічний склад з домінуванням етноспільноти, яка реалізовує право на самовизначення, – понад 50% населення регіону, що намагається відокремитися, та компактне розселення в ньому [65, с. 6].

Ці умови об'єктивно не виконали в Україні. Натомість російська пропаганда під час політичної кризи 2014 р. спробувала переконати російськомовне населення Сходу та Півдня держави у порушенні їх прав. Населення цих регіонів зазнавало постійного інформаційного тиску з боку Російської Федерації, спрямованого на дискредитацію України як держави, і було підготовлене для насадження сепаратистських настроїв.

Слабкий контроль з боку держави за етнополітичними процесами у південно-східному регіоні, толерування етнокультурного розколу уможливили сепаратизацію Півдня (Автономної Республіки Крим) та Сходу. Приклад України демонструє, що сепаратизм як політична технологія може бути застосований у будь-якій державі, де є міжетнічні суперечності або суперечності щодо історичної належності територій, населених представниками національних меншин.

Ця технологія вже була апробована Російською Федерацією в інших пострадянських державах – Грузії та Молдові. Зокрема, там також застосовувалася паспортизація населення окупованих територій. З 2019 р. РФ запровадила спрощений порядок отримання російського громадянства для жителів ОРДЛО, який передбачає отримання російських паспортів без відмови від українського громадянства, посиляючись на начебто порушення прав людини на цих територіях. На серпень 2019 р. російські паспорти отримали 25 тис. українців, що проживають в ОРДЛО. Україна засудила такі дії, які свідчать про намір РФ ще більше дестабілізувати Україну, загострити конфлікт та ставлять під загрозу реалізацію Мінських домовленостей, а також звернулася до міжнародних організацій – ООН та ЄС [69]. Не

контролюючи окуповану територію та не маючи інших важелів впливу на державу-агресора, окрім міжнародних, Україна не може ефективно протидіяти інтеграції ОРДЛО в РФ.

Протидія сепаратизму також ускладнюється наявністю кількох об'єктів спрямування – терористичних організацій, так званих «ДНР» та «ЛНР», з одного боку, та Російської Федерації і її військових, що підтримують сепаратистські тенденції в Україні, – з іншого. Оскільки зовнішній чинник відіграє дедалі важливішу роль у процесі сепаратизації, ніж внутрішній, то це унеможлиблює застосування традиційних механізмів нейтралізації сепаратизму (федералізацію, автономізацію).

Загалом російський іредентизм становить найбільшу загрозу суверенітету України, оскільки необхідність реінтеграції нашої країни до «рідної гавані» є константою російської масової політичної свідомості. Кремлівське керівництво розглядало кілька планів щодо України – повномасштабної збройної агресії, повернення під контроль Росії південно-східних областей України (так званий план «Русская весна», «Новоросія»), план-мінімум – захоплення Криму.

Сценарій інспірованої Російською Федерацією дезінтеграції був розпочатий не тільки в Донецьку і Луганську, а й у семи південно-східних областях України, де агенти РФ підбурювали місцеве населення захоплювати будівлі адміністрацій та держустанов. Хоча всі так звані народні республіки Сходу і Півдня України заявили про невизнання центральної влади і звернулися по допомогу до Росії, проте більшості з них не вдалося довго проіснувати. Зокрема, це стосується «Одеської народної республіки» та «Харківської народної республіки». Всі ці дії були незаконними, містили ознаки сепаратизму та втручання у внутрішні справи суверенної держави. Україна звинуватила Російську Федерацію в експорті тероризму та сепаратизму, поклавши на сусідню державу відповідальність за дестабілізацію східних та південних областей України [70]. Однак ліквідувати сепаратистські утворення «ДНР» та «ЛНР» не вдалося через спільний кордон Луганської та Донецької областей з РФ, через який неконтрольовано постачалися зброя та інші ресурси.

Намагаючись зупинити поширення сепаратизму, Україна значно посилила відповідальність за прояви сепаратизму, внівши відповідні зміни до Кримінального кодексу України. Від часу набуття ними чинності умисні дії, вчинені з метою зміни меж території або державного кордону України, на порушення порядку, встановленого Конституцією України, а також публічні заклики чи розповсюдження матеріалів із закликами до вчинення таких дій караються позбавленням волі на строк від 3 до 5 років (ст. 110); фінансування дій, вчинених з метою зміни меж території або державного кордону України, на порушення порядку, встановленого Конституцією України, – позбавленням волі на строк від 3 до 5 років (ст. 110²); державна зрада – дія-

4.3. Подолання сепаратистських тенденцій як загрози євроатлантичному вектору України

ня, умисно вчинене громадянином України на шкоду суверенітетові, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України, – від 12 до 15 років (ст. 111); диверсії та шпигунство – від 10 до 15 років (ст. 113, 114).

З метою ефективнішої протидії участі українських громадян у різноманітних сепаратистських проявах на платній основі Кримінальний кодекс України доповнено ст. 114-1 «Перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань»: такі прояви караються позбавленням волі на строк від 5 до 15 років залежно від ступеня тяжкості наслідків, до яких вони призводять.

Очевидно, що увага до проявів сепаратизму, до запровадження політики запобігання цьому явищу мала бути пильнішою на попередніх етапах державотворення України. Правові механізми демонструють свою дієвість: 1) на превентивній стадії – запобігання сепаратизму, 2) в умовах збереження за центральною владою та правоохоронними органами контролю над територіями, ураженими сепаратизмом. Навздогінне запровадження правових механізмів протидії сепаратизму не демонструє такої ефективності [71].

За аналогією з дезінтеграційним процесом у Криму самопроголошені «ЛНР» та «ДНР» 11 травня 2014 р. провели місцеві референдуми про статус регіонів, звернувшись із запитанням до населення: чи підтримуєте ви Акт про державну самостійність Донецької (або Луганської) народної республіки? Обидва референдуми були проведені всупереч Конституції України, із системними порушеннями як міжнародних принципів, так і українського законодавства про референдум, тому є нелегітимними.

За результатами, оприлюдненими в квазіреспубліках, в обох регіонах близько 90% тих, хто проголосував, підтримали незалежність «ЛНР» та «ДНР» відповідно. Самопроголошена влада за підсумками референдуму звернулася до РФ з проханням розглянути питання про входження «ДНР» та «ЛНР» до її складу [72]. Росія підтримала «волевиявлення громадян України» і закликала українську владу розпочати широку дискусію щодо майбутнього державного устрою України за участю всіх політичних сил і регіонів країни.

У травні 2014 р. було оголошено про формування «Республіки Новоросія» і анонсовано участь у ній 8 областей України – Одеської, Миколаївської, Херсонської, Запорізької, Донецької, Луганської, Харківської та Дніпропетровської. Президент Росії Путін заявив, що «...це ж не Україна, це Новоросія. Ось цей Харків, Донецьк, Луганськ, Херсон, Миколаїв, Одеса – вони за царських часів не входили до складу України, а були передані їй пізніше» [73]. З цього випливає, що до складу «Новоросії» мав увійти увесь Південь та Схід України. Однак фантомна держава, створена на папері російськими спецслужбами, навіть не змогла поширити вплив на всю територію Донецької та Луганської областей.

Прикметно, що головним завданням РФ щодо дестабілізації України та сепаратизації російськомовних областей є ослаблення Української держави, відмова від євроатлантичної інтеграції, демократичного шляху розвитку. Сепаратизація територій відбувалася паралельно з тиском щодо запровадження федеративного устрою України з правом вето самопроголошених утворень.

Саме тому в усіх планах врегулювання конфлікту на Донбасі, починаючи від Женевських домовленостей (2014 р.), головною вимогою Москви була федералізація України. МЗС РФ наполягало на тому, що без федералізації вирішення конфлікту неможливе: «Без реальної конституційної реформи в Україні, в межах якої через федералізацію забезпечувалися б інтереси всіх регіонів країни, зберігався її позаблоковий статус, закріплювалася особлива роль російської мови, важко розраховувати на довгострокову стабілізацію української держави» [74]. А це пряма умова відмови України від вступу до ЄС та НАТО. Росія висловлювала переконання в тому, що унітарна держава в Україні не працює, тому необхідно зробити так, щоб кожен регіон України мав можливість безпосередньо вибирати своє керівництво, законодавчу владу і губернаторів.

Так званий план В. Путіна під назвою «Комплекс заходів з реалізації Мінського протоколу від 5.09.2014 року щодо врегулювання конфлікту на Південному Сході України», який був переданий канцлеру Німеччини А. Меркель і Президенту Франції Ф. Олланду, передбачав надання «ДНР» і «ЛНР» статусу автономії в межах адміністративних кордонів Луганської та Донецької областей; гарантії конституційної реформи України, що передбачає децентралізацію, федералізацію та створення Донецької та Луганської автономних областей (або республік) [75]. Однак федералізм виявився неідеальним в українському випадку, і зокрема тому, що запровадження федеративного устрою вимагала саме російська сторона, яка є ініціатором і учасником етнополітичного конфлікту на Сході України.

Створення автономій в постконфліктних, дезінтегрованих внаслідок російської агресії пострадянських державах – це відпрацьований Російською Федерацією сценарій, спрямований на встановлення контролю над цими державами, їх внутрішньою та зовнішньою політикою. Невизнана республіка, відокремлена внаслідок збройного конфлікту, інспірованого Російською Федерацією, «повертається» державі у вигляді автономного регіону. Подається це під виглядом реінтеграції, відновлення миру та територіальної цілісності держави, але насправді несе колосальні ризики для національної безпеки, суверенітету і територіальної цілісності цієї держави [76], а також обов'язково унеможлиблює її євроатлантичну інтеграцію.

Аналогічно Росія намагалася проштовхнути сценарій реінтеграції Придністров'я до складу Молдови шляхом федералізації останньої. Зокрема, за «планом Козака» 2003 р. Молдові пропонували змінити

4.3. Подолання сепаратистських тенденцій як загрози євроатлантичному вектору України

Конституцію в напрямі формування «асиметричної федерації», в якій «ПМР» і Гагаузія отримали б особливий статус і можливість блокувати законопроекти, невідгідні для автономій та небажані для Росії. Надання Придністров'ю права вето у федерації дало б Росії можливість контролювати внутрішній та зовнішній курс держави, а отже, зберегти свою присутність у регіоні [77]. Згідно з «планом Козака» Молдова зобов'язувалася дотримуватися нейтралітету і демобілізувати армію, але при цьому надати Росії як гаранту врегулювання конфлікту право на розміщення російських військ на території Придністров'я терміном на 20 років. У такий спосіб Москва та проросійські сили Молдови планували зберегти вплив або принаймні отримати вето щодо політики країни стосовно всього спектра питань – від реформ до зовнішньої чи оборонної політики.

Врегулювання Придністровського конфлікту триває вже понад 25 років, оскільки відновленню територіальної цілісності Молдови перешкоджає Росія. У переговорному процесі РФ фігурує як нейтральний посередник, а насправді сторона конфлікту, що й унеможливує його розв'язання, незважаючи на всі міжнародні зусилля. Молдова не може протистояти російським інтересам, які підживлюють та заморожують Придністровський конфлікт, перешкоджаючи реінтеграції.

У Придністров'ї вже оформилася придністровська ідентичність на протигагу молдовській ідентичності, обумовлена конфліктом і тривалим досвідом окремого існування самопроголошеного утворення, що суттєво ускладнює реінтеграцію. У зв'язку з багаторічним замороженням конфлікту сторони перебувають на максимально віддалених позиціях й не готові до пошуку компромісів. Тим часом статус території самопроголошеної «ПМР» залишається однією з перешкод на шляху можливого членства країни в ЄС. Придністров'я не контролюється Молдовою, але розцінюється нею і ЄС як невід'ємна частина Молдови. Угоду про асоціацію з ЄС сусідня держава уклала в 2014 р.

Подібну ситуацію спостерігаємо в Україні, де проросійська парламентська партія «Опозиційна платформа – За життя» пропонує повернути окремі райони Донецької і Луганської областей до складу України у вигляді автономії з власним урядом і парламентом, а також нав'язати «прямий діалог із Донецьком і Луганськом». Не дивно, що Молдова відмовилася від такого небезпечного варіанту повернення Придністров'я. Україні він також загрожує перетворенням на контрольовану, маріонеткову державу, поверненням до зони впливу Москви, призупиненням євроатлантичної інтеграції. Цей вплив здійснюватиметься через автономію, яка намагатиметься заблокувати всі невідгідні РФ кроки та реформи України.

Це перманентна загроза для національної безпеки України і залишатиметься такою аж до врегулювання конфлікту на Донбасі, позаяк Російська Федерація через проросійські сили постійно намагатиметься реалізувати

сценарій повернення Україні Донбасу в тому чи іншому вигляді, але на своїх умовах, які обов'язково виключають євроатлантичну інтеграцію. На думку Кремля, Україна в жодному разі не повинна вийти з євразійської цивілізаційної спільноти та інтегруватися до євроатлантичної. Ось чому федералізм в Україні став синонімом сепаратизму, оскільки застосовувався як інструмент тиску на Україну, технологія дезінтеграції та протидії євроатлантичній інтеграції держави.

Наразі головним політичним документом з урегулювання конфлікту на Сході України залишається Мінський протокол, який дав змогу тимчасово припинити вогонь, однак не забезпечив сталу деескалацію збройного конфлікту. Термін «Мінські домовленості» використовується як сукупна назва для Протоколу від 5 вересня 2014 р. (який містить низку початкових домовленостей), Меморандуму від 19 вересня 2014 р. і Комплексу заходів щодо їх виконання.

5 вересня 2014 р. на переговорах Тресторонньої контактної групи у Мінську між представниками України та лідерів сепаратистів «ДНР» і «ЛНР» за участю ОБСЄ було погоджено Протокол про припинення вогню. Документ передбачав «негайне двостороннє припинення застосування зброї; децентралізацію влади шляхом ухвалення закону України про тимчасовий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей; постійний моніторинг на російсько-українському державному кордоні; виведення незаконних збройних формувань, військової техніки з території України» [78].

Комплекс заходів з реалізації Мінського протоколу був узгоджений на саміті в Мінську 11–12 лютого 2015 р. за участі лідерів Німеччини, Франції, України та Росії у форматі «нормандської четвірки» з метою деескалації збройного конфлікту на Сході України. Цей політичний документ також передбачив «негайне і всеосяжне припинення вогню; відведення всього важкого озброєння обома сторонами; проведення місцевих виборів відповідно до українського законодавства; відновлення повного контролю над державним кордоном з боку уряду України у всій зоні конфлікту; виведення всіх іноземних збройних формувань, військової техніки, а також найманців з території України під спостереженням ОБСЄ» [79]. Однак ні Протокол про припинення вогню, ні Комплекс заходів щодо виконання Мінських домовленостей не був виконаний ні Російською Федерацією, ні контрольованими нею самопроголошеними «ДНР» і «ЛНР». Від самого початку Росія наполягала на тому, що не повинна дотримуватися Мінських домовленостей, бо не є стороною конфлікту на Донбасі, однак називає себе їх гарантом. Згодом керівництво РФ звинувачувало Україну в зриві їх виконання. Натомість Україна звинувачує Росію у викривленні суті й вихолощенні Мінських домовленостей. У 2017 р. Міжнародний суд ООН зобов'язав Україну і Росію повністю виконувати

4.3. Подолання сепаратистських тенденцій як загрози євроатлантичному вектору України

всі положення досягнутих у Мінську домовленостей. Росія ж не виконала навіть головної умови – припинення вогню.

При цьому Україна свою частину домовленостей виконала – прийнято Закон «Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей», яким визначено тимчасовий порядок організації місцевого самоврядування в ОРДЛО. Він містив низку реінтеграційних заходів. Згодом ОРДЛО отримали статус *тимчасово окупованої території України*. Було прийнято закони: «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», який стосується анексованого Криму; «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях в Донецькій та Луганській областях», що стосується ОРДЛО. Обидва нормативно-правові акти мають загальний, декларативний характер, не містять конкретних політико-правових механізмів із протидії сепаратизму та забезпечення реінтеграції.

Україна вбачала можливість припинення війни на Донбасі у формуванні міжнародної миротворчої місії *на усій захопленій території*, в тому числі на кордоні з Росією, але без участі останньої в ній. Однак РФ перехопила цю ініціативу України і запропонувала свій формат, який передбачає присутність миротворчої місії лише *на лінії розведення сторін* для охорони місії ОБСЄ.

Інституційне забезпечення протидії сепаратизму та врегулювання конфлікту на Донбасі суттєво поліпшилося після активної фази сепаратизму та дезінтеграції України. У 2016 р. уряд створив Міністерство з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України (МТТОТ) з метою оперативного реагування на проблеми та загрози, що постали в ході проведення антитерористичної операції на територіях Донецької та Луганської областей, а також внаслідок тимчасової окупації окремих територій України. Однак Міністерство було сформовано як захід таргетного реагування на поточний виклик – появу в складі України тимчасово окупованих територій, поза межами етнонаціональної політики, в полі відповідальності й дії якої і сформувалися такі виклики, як сепаратизм та етнополітичний конфлікт.

Аналіз діяльності МТТОТ засвідчив, що цей орган влади більше концентрується на постконфліктній фазі відбудови та подоланні наслідків, реінтеграції населення тимчасово окупованих територій – саме в цьому полягає політика протидії сепаратистським тенденціям на тимчасово окупованих територіях. У 2019 р. у Верховній Раді України дев'ятого скликання створено Комітет з питань прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій у Донецькій, Луганській областях та АРК, м. Севастополя, національних меншин і міжнаціональних відносин.

Наразі врегулювання конфлікту на Донбасі, відновлення територіальної цілісності – реінтеграція ОРДЛО та Криму залишаються викликом на

шляху до євроатлантичної інтеграції України. Міністр закордонних справ заявив, що поряд з інтеграцією до ЄС та НАТО, головними зовнішньополітичними пріоритетами України є відновлення миру на Донбасі та повернення Криму [80]. Вступаючи на посаду, В. Пристайко поставив завдання дипломатичному корпусу протягом півроку значно просунути у вирішенні конфлікту на Донбасі: «Зараз не так важливо, як ми це будемо робити: чи шляхом залучення миротворчих місій, чи шляхом виконання «Мінська» [81].

9 грудня 2019 р. відбувся саміт у нормандському форматі за участі президентів України, Франції, Росії та канцлера Німеччини, на якому сторони домовилися: 1) про часткове розведення сил на Донбасі у трьох пунктах пропуску та відкриття нових КПВВ уздовж лінії зіткнення; 2) про доцільність імплементації в українське законодавство «формули Штайнмайера», яка передбачає проведення місцевих виборів під наглядом ОБСЄ та надання тимчасового особливого статусу ОРДЛО; 3) про обмін полоненими за принципом «всіх на всіх»; 4) розширення місії ОБСЄ із дозволом на роботу вночі. Президент України В. Зеленський наголосив на так званих «червоних лініях», які Україна ніколи не переступить: неможливість федералізації, неможливість відмови від євроатлантичного вектора, неможливість компромісів щодо врегулювання ситуації на Сході України шляхом поступок територіями в межах міжнародно визначених кордонів. Але якогось відчутного прогресу з врегулювання конфлікту на Донбасі досягнуто не було.

Втім влада скептично налаштована до ведення нескінченних переговорів у різних форматах, більше концентрується на компромісних реінтеграційних кроках – відновлення зв'язків з населенням окупованих територій, забезпечення соціальних виплат, сполучення та інфраструктури, створення системи ефективного інформаційного опору за підтримки міжнародного співтовариства.

Однак, як свідчить приклад Кіпру, наявність неконтрольованих територій – самопроголошених утворень повністю не закриває шлях до євроатлантичної інтеграції. Що ж стосується вступу України до НАТО, то у березні 2018 р. Альянс офіційно визнав євроатлантичні прагнення України як держави, яка у майбутньому може стати членом НАТО. Вимушена участь у збройному конфлікті України, яка завжди підкреслювала, що змушена захищати свій суверенітет і територіальну цілісність від агресії Російської Федерації, не є прямою перешкодою до вступу до НАТО та ЄС.

Єдиним документом, що визначає процедуру набуття членства країни в НАТО, є Північноатлантичний договір, згідно з яким сторони зобов'язуються вирішувати всі міжнародні спори, учасниками яких вони можуть стати, мирними засобами і таким чином, щоб не ставити під загрозу міжнародний мир, безпеку та справедливість, а також утримуватись у своїх між-

4.4. Формування державної політики щодо євроатлантичної інтеграції України

народних відносинах від погроз силою чи застосування сили у будь-який спосіб, несумісний з цілями ООН (ст. 1). Україна робить ставку на мирне вирішення конфлікту на Донбасі й постійно це доводить, уникаючи застосування зброї для відновлення територіальної цілісності.

Головною пересторогою є ст. 5 Північноатлантичного договору, яка трактує збройний напад на одну або кілька держав-членів нападом на них усіх і зобов'язує їх надати допомогу в індивідуальному порядку або колективно, «в тому числі застосовуючи збройні сили». Експерти дискутують, чи вступ України до НАТО у випадку продовження конфлікту на Донбасі означатиме необхідність автоматичного застосування ст. 5 Договору, і схиляються до того, що це не призведе до автоматичного втягування у війну інших членів Альянсу. Позаяк ст. 5 не вступає в силу у випадку, коли країна-член здійснює заходи з підтримки миру згідно з рішеннями ООН.